

SAHA DENGELERİNDE DEĞİŞİM VE LİBYA KRİZİNİN GELECEĞİ

EMRAH KEKİLLİ

SETA | PERSPEKTİF

NİSAN 2020 · SAYI 277

- Libya sahasında son durum nedir?
- Sahada yaşanan gelişmelerin siyasi ve diplomatik etkileri olur mu?
- Libya krizinin toplumsal etkileri neler?
- Berlin Deklarasyonu'nun uygulanmasında gelinen nokta nedir?

GİRİŞ

Dünya koronavirüs (Covid-19) salgınıyla mücadele ederken ülkelerin virüsle mücadelesi ana gündem maddesi oldu fakat Libya'da koronavirüsün toplumsal bir tehdide dönüşmediği ve bu ülkenin hala çatışmalarla dünya gündemine geldiği görülmektedir. Özellikle son bir aydır Türkiye'nin müttefiki olan Ulusal Mutabakat Hükümetine (UMH) bağlı askeri birimlerin elde ettiği kazanımlar Türk ve dünya kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Bu kazanımların Libya krizinin çözümüne muhtemel etkilerinin neler olabileceği, Hafter güçlerinin askeri olarak yenilgiye uğratılmasının mümkün olup olmadığı ve Hafter'in askeri olarak yenilgiye uğratıldığı bir senaryoda siyasi çözümün nasıl olacağı gibi birçok soru gündeme gelmektedir.

Ayrıca uzun süredir devam eden çatışma ortamının neden olduğu toplumsal krizler ve bunun sonucu oluşan siyasi çatlaklarının UMH'nin iç insicamına etkileri, UMH'nin kısa, orta ve uzun vadede nasıl bir strateji takip ettiği kamuoyunun cevabını merak ettiği sorulardır. İfade edilen bu hususları değerlen-

direrek son yaşanan askeri gelişmeleri Libya krizinin çok boyutlu kontekstinde değerlendirmeye çalışan bu perspektif konunun birebir muhataplarıyla her yaşanan gelişmeye dair uzun değerlendirmelerden yapılan çıkarsamalara dayanarak yazılmıştır.

LİBYA'DA ASKERİ HAREKETLİLİK VE SAHA DENGELERİ

UMH'nin ülkenin batısında hava üstünlüğünü ele geçirdiği, envanterinde bulunan SİHA ve hassas mühimmatı etkin kullanarak Hafter unsurları üzerinde baskı kurduğu görülmektedir. UMH'ye bağlı SİHA'lar Hafter güçlerine ait mühimmat depolarına, yakıt ikmali için kullanılan araçlara, ikmal konvoylarına ve kritik hedeflere yönelik saldırılar düzenleyerek ciddi kayıplar vermiştir. UMH'ye bağlı askeri birliklerin kurmay aklının cephede konumlanmış Hafter unsurlarının derin gerisine yönelik etkide bulunarak Hafter milislerinin icra edebileceği hareketi sürdürülemez kılmak istediği anlaşılmaktadır. Hafter unsurlarına ait olduğu bilinen üç SU-22 savaş uçağı, Çin üretimi Wing Loong II SİHA ve bir kısım hava savunma sisteminin

EMRAH KEKİLLİ

2009'da Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. Bilgi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisan eğitimini tamamladı. Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi'nde doktora çalışmasını sürdürmektedir. 2012'de Anadolu Ajansı temsilcisi olarak Libya'ya giden Kekilli 2013 itibarıyla Libya'da faaliyet gösteren bir Türk şirketine yönetici olarak çalıştı. 2015'te Türkiye'ye dönerek uluslararası basın kuruluşları için Arapça-Türkçe tercümanlık yaptı. Çalışmalarını Libya üzerinde yoğunlaştıran Kekilli Libya tarihi, Libya siyaseti, Libya'da din ve siyaset, güvenlik sektörü ve radikal gruplar üzerine çalışmaktadır. Ayrıca Irak tarihi, Irak siyaseti, Irak'ta din ve siyaset, güvenlik sektörü, radikal gruplar hakkında araştırmalar yapmaktadır.

etkisiz hale getirilmesi UMH'nin askeri caydırıcılığı açısından çarpan etkisi yaratmıştır.

UMH'nin Hafter'in ikmal hatlarını kesme yönündeki stratejisi orta ve uzun vadede UMH lehine ciddi askeri sonuçlar verebilecek olsa da kısa vadede UMH ve Hafter milislerinin karşı karşıya geldiği Trablus'un güneyi ve Misrata'nın doğusundaki cephelerde ciddi bir değişim olmamıştır. Geçtiğimiz bir ayda yaşanan en önemli kazanım Trablus'un batısındaki Sibrata ve Surman'ın UMH kontrolüne geçmesi olmasıdır. Bu kentlerin kontrolünün ele geçirilmesi UMH saflarında ciddi bir moral olmuştur. Fakat UMH ile Hafter arasındaki çatışmaların kaderini belirleyecek olan Trablus'un güney cepheleri, Tarhuna kenti ve Misrata'nın doğusundaki Ebu Gıryen cephesinde UMH lehine hâlen bir değişiklik olmadığı görülmektedir. UMH yetkililerinden yapılan açıklamalarda UMH'nin Hafter'i Trablus'un güneyinden tamamen çıkarmayı, Sirte'de kontrolü tekrar sağlamayı ve batı bölgesinin tamamında bir hava üstünlüğü elde etmeyi planlamaktadır. Son bir ayda yaşanan askeri hareketlilik çerçevesinde hava üstünlüğü nispeten elde edilmiş fakat diğer hedeflere hala ulaşamamıştır.

UMH güçlerinin sahada elde ettiği başarılar Libya krizinin küresel aktörlerini teyakkuza geçirmiş ve UMH alan kazandıkça "gerilimi azaltma" söylemi daha fazla dillendirilmeye başlanmıştır. Özellikle UMH'nin SIHA'ları etkin kullanarak Hafter milislerinin ikmal hatlarını kesmesinin Hafter destekçilerini paniklettiği görülmektedir. Diğer taraftan Hafter'in en ciddi destekçisi BAE Velihaht Prensi Muhammed bin Zayed'in (MbZ) Beşşar Esed'e İdlid'de ateşkesi bozması için 3 milyar dolar para teklif ettiği kaydedilmiştir. MbZ bu hamleyle İdlid'de gerilimi artırarak UMH'nin müttefiki olan Türkiye'nin dikkatini dağıtmayı amaçladığı yorumları yapılmaktadır. Ayrıca BAE Dışişleri Bakanı Enver Karkaş, Libya'da gerilimin azaltılmasını ve Berlin sürecini desteklediklerini ifade etmiştir.

Libya'da gerilimin ana kaynağı olan BAE'den bu yönde bir açıklamanın gelmesi Abu Dabi yönetiminin UMH'nin askeri kapasitesinden endişe ettiği ve şu ana kadar benimsediği askeri yöntemlerin aleyhine dön-

mesinden çekindiğini göstermektedir. UMH'ye bağlı askeri güçlerin alan kazanmaya başladığı bir senaryoda Hafter Trablus'a saldırırken sessiz kalanların "Gerilimi azaltalım" açıklamaları iyi niyetli olarak değerlendirilmemelidir. Hafter'in 4 Nisan 2019 öncesi askeri pozisyonlarına yenilerek çekilmediği bir senaryoda Hafter ve destekçileri onu Libya'nın en güçlü aktörü olarak takdim etmeye devam edecek ve siyasi çözümü baltalamaya devam edecektir. Bu nedenle Hafter'in 4 Nisan öncesine çekilmediği her senaryoda siyasi çözüm hala mümkün olmayacaktır.

LİBYA KRİZİNİN TOPLUMSAL ETKİLERİ

Uluslararası çözüm inisiyatiflerinin fiili bir sonuç vermediği ve sahada askeri hareketliliğin süratle devam ettiği Libya'da kamu hizmetlerinin sağlanmasında ciddi sıkıntılar yaşanmakta ve bu durum ise toplumsal huzursuzluğu beslemektedir. Başkent Trablus başta olmak üzere Libya genelindeki kentlerin çoğunda ciddi bir elektrik kesintisi sorunu yaşanmaktadır. Libya genelinde 5 bin megavat elektrik açığı olduğu ve bu açığı kapatmak amacıyla Libya devletinin yapımı için sözleşme imzaladığı fakat savaş koşulları nedeniyle duran ya da hiç başlanmayan projelerin hayata geçirilmesinin en az üç yıl alacağı, bu nedenle elektrik sorununa acil ve geçici sorun bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Başkent Trablus başta olmak üzere kentlerde su kesintilerinin yaşandığı, kentlerinin su altyapısının 1980'lerin ortasından kalma olduğu ve yer yer siyasi nedenlerle bazı grupların suyu kesebildiği bilinmektedir. Kentlerde ciddi çöp birikintilerinin olduğu ancak çöp toplama alanları Hafter kontrolünde olduğu için çözüm üretilmediği dile getirilmektedir. Bunun yanında Trablus'ta yer yer kanalizasyonlarda sıkıntı olduğu ve kentte ağır kokular olduğu bilinmektedir. Ayrıca Libya'daki ekonomik ve mali kriz nedeniyle ülkede emtia fiyatlarının aşırı yükseldiği, alt gelirli ailelerin de ciddi geçim sıkıntısı yaşadığı kaydedilmektedir.

Kamu hizmetinde görülen eksiklikler bazı idari tedbirlerle giderilebilecekken gerekli adımların atılmaması toplumsal huzursuzluğu beslemektedir. Sorunların muhatabı olan ilgili kurumlar geliştirdikleri

çözüm önerilerinin siyasi iradede karşılık bulamamasından şikayet etmektedir. Hafter'in petrol kuyularının kontrolünü ele geçirerek üretimi durdurması ve petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle üretilen petrolden elde edilen gelirin oldukça gerilemesi ülkenin ihtiyat akçesini kullanmasını sonuç vermiştir. Hafter petrol üretimini engellemeyi sürdürür ve petrol fiyatlarındaki mevcut durum devam ederse ülkenin iflasa sürüklenmesi öngörülmektedir. Ekonomik ve mali krizin yanında kamu hizmetlerinde yaşanan sıkıntıların neden olduğu toplumsal huzursuzluk ise siyasi kamplaşmaları beslemekte ve Trablus'taki siyasi insicamı tehdit etmektedir.

Toplumsal huzursuzluğun siyasi kamplaşmaları beslediği bir ortamda geçtiğimiz aylarda İçişleri Bakanı Başağa'ya yönelik hukuki görünümlü fakat siyasi amaçla yapıldığı anlaşılan ve silahlı bir grup eliyle hayata geçirilmek istenen operasyonda görüldüğü üzere siyasi çekişmelerin derinleşmesi durumunda Trablus'taki siyasi dengeleri yerinden oynatabilecek benzeri operasyonlar yaşanabilir. Hafter'i destekleyen bölgesel aktörlerin iç siyasi kamplaşmaları yönlendirme konusunda oldukça tecrübeli oldukları dikkate alındığında Trablus'taki siyasi insicamın korunmasının bir hayli önemli olduğu kaydedilmelidir. Siyasi insicamın korunması ise UMH çatısı altında yer alan siyasi koalisyon arasındaki uzlaşının güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin ivedilikle sağlanmasıyla mümkün olabilir.

ULUSLARARASI İNİSİYATİFLER VE ÇÖZÜM İMKANI

Almanya'nın inisiyatifiyle Ocak'ta Berlin'de gerçekleştirilen geniş katılımlı konferanstan sonra bizzat Almanya Başbakanı Merkel tarafından Libya için çözüm haritası olarak takdim edilen Berlin Deklarasyonu'nda ifade edilen öneriler hiçbir fiili sonuç vermemiştir. Ateşkesi müzakere etmek üzere toplanacak iki tarafı temsil eden askerlerden müteşekkil 5+5 komisyonu Cenevre'de birkaç kez toplanmış fakat konuya ilişkin gündem maddelerini dahi tartışmamış, Hafter tarafı oyun bozucu tavrını sürdürmüştür. Libya'da siyasi, askeri ve ekonomik reformu müzakere etmek üzere oluşturulan komis-

yonların oluşturulma biçimi çok ciddi eleştiri almış, siyasi kurul Cenevre'de, ekonomik kurul da Kahire'de toplanmıştır. Fakat süregelen çatışma ortamı nedeniyle toplantılar fiili hiçbir netice vermemiştir.

Mart başında istifa eden BM Libya Özel Temsilcisi Gassan Selame gerek görevini yürütürken gerek 4 Nisan'da başlayan saldırılar sırasında gerekse de Berlin Deklarasyonu'nun uygulanmasında başarı gösterememiştir. Göreve gelmesinden 4 Nisan saldırısına kadar geçen süreçte Hafter'in saldırılarının engellenmesini sağlayamadığı gibi Libya Siyasi Anlaşması'nın uygulanması noktasındaki çözüm önerilerinin tamamı da başarısız olmuştur. Hafter 4 Nisan'da Trablus'a saldırıdığı anda kendisinin bütün çözüm çabaları boşa düştüğü halde saldırı karşısında uzun süre sessiz kalmayı tercih etmiştir. Hafter'in Trablus'a girme noktasında başarısız olmasıyla bir müzakere zeminine dönüşen Berlin Konferansı'nda ortaya çıkan yol haritasının uygulanmasında kullanılan yöntemler eleştirilere neden olurken eleştirilen haliyle atılan adımlar dahi ateşkes ve müzakere sürecini sağlayamamıştır. Selame sonunda görevi bırakmıştır.

BM genel sekreteri –bu yazının yazıldığı tarihte– halen Libya'ya bir özel temsilci atamamıştır. Libya özel temsilciliği görevini şu an Selame'nin yardımcılığını yapmış olan Stephanie Williams vekaleten yürütmektedir. BM genel sekreterinin özel temsilci atamamasının ardında BM'nin iç dengelerinin etkili olduğu kaydedilmektedir. ABD'li bir diplomat olan Williams ABD'nin Trablus maslahatgüzarı olarak görev yaptıktan sonra BM Libya özel temsilciliğinde Selame'nin yardımcısı olarak görev gelmiş ve tecrübesi itibarıyla Libya'yı iyi bilen bir isim olarak ön plana çıkmaktadır. Williams tarafından Hafter'in Trablus'a yönelik ihlallerine karşı eleştirel içerikli açıklamalar da yapılmıştır. Fakat ifade edildiği üzere şu ana kadar saha gerçekliği ve koronavirüs salgınından kaynaklı dünyanın içinde bulunduğu durumdan dolayı Williams da Libya krizinin çözümüne ilişkin fiili bir adım atmamıştır. Eğer koşullar oluşursa Williams ya da atanacak olan yeni özel temsilci siyasi çözüm için yeniden harekete geçebilir.

SONUÇ

Gerek sahadaki askeri dengelerin netleşmemesi gerekse koronavirüs salgını dolayısıyla dünyanın içinde bulunduğu koşullar nedeniyle Libya'da kısa vadede bir çözüm ufukta görünmüyor. UMH'nin özellikle SİHA'larla yakaladığı askeri üstünlüğün cephelerde UMH lehine ciddi değişimler sağlamaya başladığında Hafter'i gizli ya da açıktan destekleyen aktörler "gerilimin düşürülmesi ve siyasi çözüm için" sesini yükseltecek ve böylece Hafter'in daha fazla alan kaybetmesini engelleyerek illegal kazanımlarını korumaya çalışacaktır. Fakat Serrac'ın son açıklamalarında da görüldüğü üzere UMH, Hafter'in illegal kazanımlarını tersine döndürme ve masaya güçlü biçimde oturmak istemektedir. Bu nedenle UMH'nin, Hafter'in 2019'un 4 Nisan öncesine çekilmesini asgari hedefi ve Bingazi'ye kadar ilerlemeyi de nihai hedefi kabul ettiği bir askeri stratejiyi takip ettiği görülmektedir. Saha dengeleri UMH lehine dönüşmeye başladığında Hafter ilerlerken sessiz kalan uluslararası aktörler daha fazla "siyasi çözüm"den söz etmeye başlayacak ve müzakereler masaları tekrar hareketlenecektir. Bu durumda ise

UMH'nin kazanımlarının korunması ve Libya'da sivil ve demokratik bir siyasi yönetim modelinin kurulması için sahadaki kadar zor bir süreç başlayacaktır.

UMH'nin tamamıyla askeri sürece odaklanmak yerine uluslararası ittifaklarını güçlendirmesi, kamu hizmetlerini yerine getirmesi, toplumsal taleplere karşılık vermesi ve siyasi kutuplaşmaları yönetmesi gibi çok boyutlu bir strateji takip etmesi gerektiği görülmektedir. Sahadaki kazanımların siyasi kazanıma dönüşmesi uluslararası müzakere masalarında mümkün olmaktadır. UMH şimdiden bu müzakere masalarındaki müttefikleriyle görüşmelerini yenileyerek ittifaklarını tazelemese cephede yalnız kaldığı gibi masada da yalnız kalabilir. Toplumsal taleplere karşılık veremediği, kamu hizmetlerini sunamadığı ve siyasi insicamı sağlayamadığı bir senaryoda saha gerçekliği lehine dahi olsa UMH'nin eli zayıf olacaktır. Bu nedenle kamu hizmetleri ve toplumsal taleplere askeri konular kadar önem verilmelidir. Bir diğer ifadeyle UMH'nin Libya'da sivil ve demokratik bir ülke inşa etmek için çok boyutlu bir strateji takip etmesi gerekmektedir.

SIYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI
FOUNDATION FOR POLITICAL, ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH
مركز الدراسات السياسية والاقتصادية والاجتماعية

www.setav.org | info@setav.org | [@setavakfi](https://twitter.com/setavakfi)